

EINAR BENEDIKTSSON

1864 — 31. OKT. — 1924.

Svo vítt sem tunga vor er lesin munu menn í dag minnst Einars Benediktssonar, hins stórvaxna anda, snjalla skálds og glæsilega manns.

Peir sem hafa sjeð hann og heyrt, munu minnst hins mikilúðiga svips, hinnar úgulegu framgöngu, hinnar fögru raddar og valdsins í orði hans.

Hann hefir aldrei verið skáld íslenskrar alþýðu, aldrei stráð um sig visum og kveðlingum, og ljóð hans eru ekki á allra vörum, eins og kvæði sumra annara meðal skálda vorra. En hann er þjóðskáld í orðsins veglegustu og sönnustu merkingu, ekkert skálda vorra hneigist stækar en hann að yrkissafnum íslenskrar fortíðar, nútíðar og framtíðar í sennu. Og hvort sem hann hleður tungu vorri lokóst eða laugar anda sinn í íslensku fjallalofsti, hvort sem hann lýsir undraslætti Dettifoss eða fákum sem »grípa til stökks-

Einar Benediktsson.

ins með fjúkandi manir», þá kennir alstaðar í kvæðum hans hinnar römmu taugar, sem tengir hann við landið sem ól hann, við líf hans eigin þjóðar.

Hann finnur sig í ætt við forníslenska karlmannslund og andagift, við hina djúpu, fátöluðu, bygðu tilfinning Egils Skallagrímssonar, við orðkraft

og vit hins fjöllynda víkings,
sem var

»jafnbúinn að vígum, blóti og sumli,
með bitrasta hjörinn og þyngstu
svörin«.

Ög engu miður ætti það við um
E. B. sjálfan, sem hann kveður
um Snorra Sturluson:

»Ódýr strengur aldrei sleginn,
úð ei blandin lágri kend«.

Kvæði sín hefir E. B. altaf smíð-
að úr dýrustu efniviðum hugs-
unar sinnar.

Þess munu vart dæmi í bók-
mentum vorum, að skáldi hafi
sárar sviðið ómenska samtíðar
sinnar eða kveðið henni þung-
vægari og harðari ádeilu en
E. B. gerir í »Fróðárhirðinni«,
kvæðinu um »langþol íslenskrar
lundar«, um vesaldóm dauð-
ýflanna, sem aldrei kenna and-
styggðar gegn svívirðingum eða
rísa gegn endemum og forsmán,
um jarðbönd þess lýðs, sem el-
ur aldur sinn til þess eins, að
hrindast um »horbein og mötu-
nautsstræti«. Ekki ber að fást
um það, þótt mörgum kunni að
þykja ófgafull lýsing kvæðisins
á nútíðarástandi íslensku þjóð-
arinnar, það er ort af eldmóði
allshugargremju — og svo kveð-
ur sá einn, sem ann þjóð sinni
heitt.

Svo kveður sá einn, sem gerir
háar kröfur til þjóðar sinnar,
en svo stórir eru draumar Ein-
ars Benediktssonar um íslenska
framtið, að ekki er kyn þótt á
stundum grípi hann ópolinmæði
út af því, hve seinlega þjóðinni
miðar í framsókn sinni, hve hin
fyrirheitna nýja gullöld er lengi
að renna. Hann kveður um feg-
urð hins gagnlega, um hagnýt-
ing náttúruaflanna og sköpun
auðæfa í landinu, sem verði
undirstaða og aflagjafi vaxandi
þjóðþrifa og nýrrar menningar.
Hann boðar endurvakning ís-
lensks metnaðar gagnvart um-
heiminum, frægilega sigrá Vær-
ingjans, fulltrúa íslenskra gáfna
í andlegri samkefni þjóðanna.

En hver er afltaug þessarar
óbifandi trúar E. B. á atgjörvi
og giftu þjóðar vorrar? Það er
íslensk tunga og þau ódauðlegu
verk, sem á henni hafa verið
ort og rituð. Af öllu íslensku á
hún stærst ítak í sál hans. Þess
kennir ekki einasta í þeim fjöl-
mörgu kvæðum, þar sem hann
beinum orðum dáist að fegurð
hennar og mætti, heldur svo að
segja í hverri línu, sem hann
myndar. Í hverri hending í kvæð-
um hans kennir orðnautnar;
ekkert af skáldum vorum er sjer
þess eins vitandi og hann, að
það er á íslensku, sem hann
yrkir, hinni eldfornu og yngdu
norrænu tungu. Og hjá engu af

skáldum vorum þeir mér svipur máls og braga; jafntígulegur sem í ljóðum Einrs Benediktssonar.

Um langan aldr mun trú Íslendinga á mening sína og möguleika leita er eflingar í fyrirheit kvæða hans. Hann er fremstur þeirra skálda, er leyst hafa úr álögum þer hugsjónir, sem Íslenskur and mun reisa á verk sitt í framðinni. Arfur vor og uppruni skl varðveittur af trygð og rækt, yf tímaborin menning skal ná vexti hér í landi, hugur þjóðsinnar manast og mentast, utsýn hennar víkka, tungan yngast og auðgast og Íslenskur andi að nýju kveða sér hljóðs um heiminn.

Einar Benediktson er fjarri ættjörð sinni í dag. Vel mætti sú kynslóð, sem nú starfar og og stækkar undir hrifum hans, kveðja hann yfir lafið, líkt og hann sjálfur í »Skeyti til Matthíasar Jochumssonar« kvaddi skáldbróður sinn »yfir fjöllina«:

Heill, forna guðnálsins meg-
inherji.

Vor meistari, — ég kveð þig
yfir hafið.

Kristján Albertson.

Í sveit Íslenskra ljóðskálda eru flestir heldur ljettbúdir að vopnum, kvikir á ætti, en lausir á velli, ef horft er í augu þeim. Þó gnæfa fáeinir jungvopnaðir stórskjöldungar upp úr þvög-
unni. Einn af þeim er Einar Benediktsson.

En þó að hani beri þyngri tygi en flestir aðrir, er hann brattgengastur og bragðjarfastur allra Íslenskra skálda. Hann hefir frá upphafi gert miklu strangari kröfur til sjálfs sín, en títt er um Íslenska rithöfunda. Hann hefir alt af ætli að sjálfum sjer þyngsta vandann og örðugustu verkefni. Það er þess vegna meðal annars, að hann nú skipar æðsta sessinn í bókmentum vorum.

Virðingarleysi margra stórgáf-
aðra rithöfunda fyrir hæfileikum sínum er ein hin sorglegasta kynfylgja Íslenskra bókmenta á síðari öldum. Skáld, sem hafa sýnt og sannað, að þeim er fært að ríða loft og lög, virðast stundum hafa hafi ánægju af að láta skáldfákinn brjótast um í aurum og urðum eða ata sig út í leirflögum. Slíkt hefir aldrei hent Einar Benediktsson. Ef gallar eru á list hans, þá er aldrei hirðuleysi eða handvömm um að kenna. Hana hefir alt af stefnt að hæsta marki.

Í raun og veru hefir hann aldrei orkt neitt fyrir aðra en sjálfan sig og aldrei hlítt dómi annara en sjálfs sín um kveðskip sinn. Hann hefir og aldrei rjett út hönd eftir öðrum skáldlaunum en þeim, sem hann gat tekið undir sjálfum sjer. Vitundin um að hafa af fremsta megni fullnægt kröfum strangrar listar hefir verið honum nóg.

Arni Pálsson.

Úr jörðu grefur þú gull,
en kafar í hyldjúp höf.
Þú hlaust íslenskan anda
og eld — í vöggugjöf.
Þú bræðir málminn í mót,
ristir rúnir á skjöld.

Þú berð á trúlausum tröllum,
en tignar hin æðstu völd.

Þú spáir með spekingsorðum,
hefir goðheima gist.

Þú auðgaðir okkar jörð
með íslenskri list.

Þú hrædist ei lof né last. —
Storminum storka fjöll.

Þú kveður. Þú krýndir þig sjálfur
til konungs — í stjórnuhöll.

David Stefánsson
frá Fagraskógi.

Heill skáldinu

Einari Benediktssyni!
Einar Jónsson.

Ef Íslendingar hefðu haft
hugsun á þeirri skyldu sinni
gagnvart sjálfum sér og öðrum,
að kenna Norðurlandabúum að
virða og skilja tungu forfeðra
sinna, þá væri Einar Benedikts-
son óefað í tölu frægustu skálda
á Norðurlöndum. Einungis sá
sem er stórskáld, getur þannig
kveðið:

Fyr en lífið dauðann deyðir
dvína skal ei sólarbrá.
Mannleg sál skal þekking þrá
þar til sjónin sjarlægð eyðir,
uns vors hugar rök og ráð
rata allar himna leiðir.

Helgi Pjeturss.

Á sextugsafmæli Einars Benediktssonar er mér það hugstæðast, að hann er það íslenskt ljóðskáld, er ætti skilið að fá Nóbelsverðlaun í afmælisgjöf, og það hefir lengi verið sannfæring mín, að hann hefði þegar fengið þau, ef hann hefði ort á öðru máli jafnmikið og jafnagætt og hann hefir kveðið á móðurmáli sínu. Ekkert skáld vort teygir rætur sínar dýpra í edlisgrunn íslenskunnar, ekkert breiðir máli laufgað límið svo hátt yfir kvæðakjarrið sem hann. Það er gremjulegt, ef jafnvel Norðurlandþjóðirnar, er mæla dótturmál norrænnar, eru svo skyni skroppnar um íslenskt mál og bókmentir, að þær komi ekki auga á þann mann, sem nú ber hæst höfudið og sjer víðast úr Hliðskjálf tungu vorrar, sem hann hefir hækkað og þrýtt. En hvað sem verður um Nóbelsverðlaun, þá ætti íslenska þjóðin sjálf að hafa vit á að þakka skáldi sínu þær gersemar, er hann hefir gefið henni, og það því fremur, sem hann hefir alla tíð kveðið eins og þjóð hans væri andans konungar einir og tunga hennar sjálft guðamálið.

Af því að hann hefir ort með þeim huga, munu orð hans hljóma um firnindi framtíðarinnar. *Guðm. Finnbogason.*

Fjórar háöldur þykja mér hafa risið hæst í íslenskri ljóðagerð. Það er Völuspá vegna hugarflugs og stórsjóna; Jónas Hallgrímsson fyrir ísnleik sinn; Matthías Jochumsson fyrir tilfinning og trú; og Einar Benediktsson fyrir hugsanaauð, kraft og hið afarmikla útsýni sitt.

Víða hefir hann verið, og frá öllum helstu stöðunum sendir hann stórfeld málverk heim, sem eftirmenn okkar, sem nú eru uppi, geta hengt upp, myndir af úthafinu og hestum í skemtiför. Í Róm situr hann og horfir út yfir Tiberfljótið, sem rennur seint fram. Það er: »Kvöld með rauðri skikkju, bláum faldi«. — Öll menning Rómverja, herfrægð, umboðsstjórn, kveðskapur, trúarskifti kemur upp af fljótinu, eins og skuggamyndir á tjaldi. Kynslóðin spillist og úrættist, og öll frægð og kraftur fellur ofan

í fljótið aftur, og þá »lýsist kvöldsins rauða skikkja — og hrynur« eins og rómverska menningin.

Hann hefir aldrei látið frá sjer fara neitt rusl. Hvar sem er leitað held jeg ekki sje til nokkur »ljóta vísa eftir hann. Þetta állt jeg vera aðalmensku listarinnar. Hann yrkir oft svo að erfitt er að skilja hann til hlýtar. Yrkisefnin verða yfirleitt risaváxin í höndum hans. Það er eins og hann vilji koma alheiminum inn í eitt kvæði, sem er 3—4 síður. Mér sýnist ekki unt að þýða nema fáein af kvæðunum á útlendar tungur. Íslenskan er sá afburða fjörhestur, sem enginn útlendingur situr. Einar Benediktsson minnir mig mest á Ossian, sem ávalt er lagður út á lesmáli. Jeg hefi sjeð tilraunir til að stæla Einar Benediktsson, en aðrei held jeg að hann myndi skóla í ljóðagerð vorri, því sá, sem ætti að vera lærisveinn hans, yrði að geta fleygt sjer til sunds í kvöldroðanum, án þess að detta niður á jörð eða haf.

Indriði Einarsson.

Mikil ósköp — alþjóð metur
andann hæst; þó kæmi oss betur
stundarhvíld á leiti lágu,
lægri þys af flugi háu.

En þroski lýðsins þín var stefna,
því var aldrei flókt að nefna.
Vægðarlaust, frá vaxtri smáu,
vastu oss fram í sýnin háu.

Jakob Thórarensen.

Fyrsta skifti er við mættumst
í hinum stóra heimi, var jeg fá-
kunnandi, — jeg var að leita
að gæfunni — og að læra að
sjá, en þú varst mjer strax vin-
ur. Jafnan síðan hefir þú haft gát
á mjer, eins og strangur fóstri.

Með ótal bendingum og dóm-
um, hefir þú örfað lund mína
til sóknar á listabraut.

Áhrif þín voru eins og storm-
ur, sem ekki hlífir smárunnum.

Þeir sem voru óþroskaðir með
þjer, bognuðu eins og stráin. —

Hvort þú viðurkennir upp-
skeru mína þegar til kemur, fer
sem má — — en það mun jeg
kalla sigur minn, ef þú gerir
það.

En höll þín
á hugans björgum
mun standa albrein
um aldir skálda.

Braglind þín
mun djúp,
þó þorni tjörn
hjá þjóð.

Því listgyðja
geymir ask þinn.

Jóhannes Sveinsson Kjarval.

Skáldverk Einars Benedikts-
sonar eru leiðarmarkið í nútíð-
arbókmentum vorum. Þau benda
aftur, til alls þess djarfasta og
máttugasta í hugsun og tungu
þjóðarinnar frá upphafi. Í þeim
mætast íslensk frummennig og
erlend hámenning, og svo benda
þau *fram*, á þær torsóttu leiðir,
sem skáldum vorum og rithöf-
undum er ætlað að sækja, til
mesta frama.

Þökk sje Væringjanum, sem
sigldi skipum sínum heim í höfn,
hlöðnum andlegum, auði. Heill
sje meistaranum, sem aldrei
kvikaði sjónum af hæsta tak-
marki listar sinnar.

Sigurður Nordal.

VÖRDUR

Reykjavík 31. október 1924.